

DJECA KOD VIŠEJEZIČNIH OBITELJI BROŠURA BOSNISK

OSLOMET

NAFO

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring

UVOD

Brošura govori o 10 pitanja koja se tiču višejezičnog razvoja djece, koja roditelji često postavljaju. Osim toga, brošura je namijenjena i zaposlenima u zabavištima, školama i domovima zdravlja, a može se koristiti kao polazište za razgovor s roditeljima o višejezičnome razvoju djeteta.

Brošura je osmišljena na bazi švedske brošure *Dva jezika ili više – Savjeti višejezičnim obiteljima*, sačinjene od strane Instituta za proučavanje jezika u Rinkebyju čija je i ovo revidirana verzija. Brošura je prerađena i prilagođena situaciji višejezične djece u norveškim zabavištima i školama.

O višejezičnosti

Većina društava u svijetu je višejezična. Ovladati nekoliko jezika je vrijedna vještina kako za pojedinca, tako i za društvo. Jezik je usko povezan sa identitetom, socijalizacijom i kulturnim izrazom, i stoga je važan dio života djece i odraslih.

Dvojezičnost nosi sa sobom tako puno toga pozitivnog, da većina obitelji u kojima se govori dva

ili više jezika, ne mogu da zamisliti život bez njih. Razvitak višejezičnosti kod djece se pojačava ukoliko su zabavišta, škole i društvo u cjelini pozitivno nastrojeno prema višejezičnosti.

Višejezične obitelji su različite

Obitelji mogu biti dvojezične ili višejezične na mnogo načina.

- Jedan ili oba roditelja imaju drugi maternji jezik umjesto norveškog.
- Roditelji imaju različite maternje jezike, a dijete od samog početka sluša dva ili više jezika kod kuće.
- Jedan ili oba roditelja su odrasli u zemljama u kojima se govori različitim jezicima kod kuće i u školi.

Mnoge obitelji se pored roditelja sastoje i od rođaka koji imaju aktivnu ulogu u svakodnevnom životu svoje djece i koji im mogu dati pristup drugim jezicima.

1. MOGU LI DJECA UČITI VIŠE JEZIKA ISTOVRIJEMENO?

Djeca mogu istovrijemeno učiti više jezika. U mnogim dijelovima svijeta, uobičajeno je da djeca uče više jezika od vrlo mlade dobi. Da bi dijete ovladalo više jezika na zadovoljavajućem nivou,

potrebno je da mu se i kod kuće, i u zabavištu, i u školi aktivno pomaže. Bitno je da odrasli u okruženju djeteta ohrabruju i podržavaju razvoj djetetove višejezičnosti.

Obitelji manjinskog porijekla mogu lakše održati kontakt s rođacima i prijateljima iz drugih zemalja ukoliko očuvaju svoj maternji jezik. Djeca u takvim obiteljima imaju veće mogućnosti raspolaganja kulturnom baštinom roditelja ako govore maternji jezik svojih roditelja. To jača identitet i osjećaj pripadnosti djeteta nekog grupi.

2. DA LI ĆE DJETE NAUČITI NORVEŠKI AKO RODITELJI GOVORE MATERNJIM JEZIKOM KOD KUĆE?

Djeca imaju bolje preduslove da nauče drugi jezik ako su dobro razvili maternji jezik. Maternji jezik i drugi jezik mogu djelovati kao potpora jedan drugome. Ako dijete naučilo jedan termin na maternjem jeziku, na primjer *'gaajaysan'* (bosn. gladan) u Somalijskom, lakše je naučiti riječ za odgovarajući pojam *'sulten'* u norveškom.

Svi roditelji žele da njihova djeca uspiju u školi. Zbog toga, mnogi roditelji žele da njihova djeca nauče norveški rano. To ne znači da roditelji trebaju prestati koristiti maternji jezik kada govore sa svojim djetetom. Roditelji mogu pomoći djetetu da pristupi u sfere gdje mogu sresti norveški jezik. Najčešće se to dogodi u zabavištu, lokalnoj zajednici ili kod prijatelja i poznanika roditelja.

3. NA KOJEM JEZIKU RODITELJI TREBAJU RAZGOVARATI SA DJETETOM AKO RODITELJI IMAJU RAZLIČITE MATERNJE JEZIKE?

U obitelji u kojoj otac i majka imaju različite maternje jezik, preporučuje se da oba roditelja govore sopstveni maternji jezik sa djetetom. Kada je cijela obitelj zajedno, može se odabrati ono što se čini kao prirodno za uporabu; jedan od ta dva maternjeg jezika, norveški ili neki drugi zajednički jezik. Najvažnija stvar je da roditelj komunicira sa svojom djecom na jeziku sam roditelj govori najbolje. Takođe i obiteljima u kojima jedan roditelj ima norveški kao maternji jezik, a drugi ima neki drugi jezik kao maternji, dobro je za dijete, ako svaki roditelj govori "svoj"

jezik. Norveški jezik često postane dominantan jezik u takvoj obitelji. Ako roditelji žele da njihovo dijete bude višejezično, važno mu je pružiti podršku za razvitak oba jezika.

4. ŠTA AKO DIJETE KRENE MIJEŠATI JEZIKE?

Sasvim je normalno da višejezična djeca miješaju riječi različitih jezika u istoj rečenici. To može biti zato što još nisu naučila da prave razliku između različitih jezika. Takođe se može desiti da dijete "posudi" riječi iz drugog jezika ukoliko je to potrebno. Dijete tako koristi svoje ukupne jezičke sposobnosti.

Uobičajeno je da se djeca prebacuju sa jezika na jezik u razgovoru s drugim dvojezičnim ljudima. Oni koriste mogućnost za prebacivanje između svojih jezika čime bi istakli neku nijansu ili osjećaj, ili da bi stvorili zajedništvo među ljudima koji govore istim jezikom. Mnogi jednojezični ljudi mogu imati poteškoća da razumiju ili da prihvate takvo skakanje sa jezika na jezik. Istraživanja pokazuju da je potreban visok stupanj jezičke svijesti da bi se moglo kretati između jezika na dobar način, i da je to prirodno i funkcionalno u dvojezičnim razgovorima.

Budući da koristimo različite jezike u različitim kontekstima, uobičajeno je da višejezična djeca

ovladaju različitim domenima i situacijama bolje na jednom jeziku nego u drugom. Dijete može, na primjer, lakše ispričati o onome što se dogodilo u zabavištu na norveškom, ali radije koriste svoj maternji jezik kada govori o stvarima i situacijama koje se tiču njihove obitelji i doma. Dijete može koristiti svoj maternji jezik u razgovoru sa starijim rođacima i roditeljima, ali će se kretati između jezika prilikom razgovora sa prijateljima i braćom i sestrama.

5. ŠTA SE MOŽE UČINITI AKO DIJETE ODGOVARA NA NORVEŠKOM KOD KUĆE?

Nije neuobičajeno da dvojezična djeca u određenim periodima radije govore norveški, čak i ako roditelji pokušavaju da budu dosljedni i govore maternjim jezikom s njima. Ako dijete govori norveški kada roditelji govore svojim maternjim jezikom, roditelji mogu pokušati pomoći svom djetetu odgovarajući pravom riječju ili frazom na maternjem jeziku. Kontakt i komunikacija s djetetom, međutim, je najvažnija, bez obzira na to kojim se jezikom čovjek služi. Važnije je slušati što djeca imaju reći nego biti opterećen kojim jezikom oni to biraju reći. Treba biti strpljiv. Djetetu treba vremena da nauči svoj maternji jezik u okruženju u kojem norveški ima veliki utjecaj i često viši status u odnosu na maternji jezik.

Da bi dijete postalo višejezično, važno je da roditelji nastavljaju govoriti svoj maternji jezik sa djetetom. Prednost je ako se u okruženju nalaze i druga djeca i odrasli koji govore istim maternjim jezikom kao i samo dijete, tako da jezik ima funkciju i izvan obitelji. Iako djeca ne govore aktivno maternji jezik roditelja, oni često razumiju mnogo više nego što sami mogu reći. To može sačiniti osnovu za učenje aktivnijoj uporabi jezika kasnije.

6. KAKO SE MOŽE PRUŽITI PODRŠKA RAZVITKU MATERNJEG JEZIKA DIJETETA?

Djeca koja govore turski u Turskoj i djeca koja govore norveški u Norveškoj uče svoj maternji jezik u različitim situacijama i pri kontaktu s različitim ljudima; u obitelji, zajedno s obitelji i prijateljima, u zabavištu, školi, trgovinama, na ulici i u autobusu. Djeca imaju priliku slušati, govoriti i učiti svoj maternji jezik tijekom cijeloga dana. Mnoga djeca s manjinskim porijeklom

imaju ograničene mogućnosti za razvoj svog maternjeg jezika u Norveškoj. Većina djece će prvenstveno slušati i koristiti maternji jezik kod kuće. To biva bitan zadatak za roditelje, koji zajedno sa zabavištem i školom moraju stimulirati razvoj maternjeg jezika djeteta. Odrasli u okruženju djeteta moraju stvoriti mogućnosti da bi dijete govorilo maternji jezik što je više moguće, i unutar i izvan obitelji.

Mnoge općine nude zabavišta, gdje su roditelji prisutni uz svoju djecu. Ovdje mogu doći i susresti se s drugim roditeljima i djecom u igri, drugim aktivnostima i druženju. U nekim općinama, knjižnice nude časove čitanja bajki na različitim jezicima. Knjižnice također daju na pozajmicu knjige za djecu i mlade i audio knjige na više jezika. Savjetujemo da provjerite u vašoj općini kakve mogućnostima sve postoje. Osim toga, roditelji, zabavišta i škole mogu biti korisnici *Višejezične biblioteke* pri Dajhmanskoj biblioteci u Oslu. Tamo ima knjiga za djecu i odrasle na mnogo različitih jezika. Vaša lokalna knjižnica može pomoći pri posuđivanju knjige odatle. Na sajtu nalaze se knjige i audio knjige na različitim jezicima, kao i rime, pjesme i priče na mnogim jezicima.

7. ŠTA SE MOŽE UČINITI DA SE PODRŽI DIJETETOV JEZIČKI RAZVITAK U NORVEŠKOM

Ići u zabavište daje dobru osnovu za razvoj dječije višejezičnosti u norveškom jeziku. Uz to je važno imati dobru suradnju između zabavišta, zdravstvenih ambulanti, škole i roditelja.

Zabavišta i škole imaju veliku odgovornost za razvoj djece što se tiče norveškog jezika, ali uloga roditelja je ipak važna za dječji razvoj u norveškom. Roditelji mogu potpomognuti rad na jeziku u zabavištima i školama, čak i ako roditelji sami ne govore norveški dobro.

Djeci predškolskog uzrasta zabavište može dati dobre i raznovrsne mogućnosti za razvoj jezika.

Kad djeca malo odrastu i krenu u školu, SFO (dnevni boravak) ili razne školske i slobodne aktivnosti, kao što su nogomet, hor, ples, umjetnost mogu biti odlična arena za jezički i društveni razvoj. Roditelji mogu ohrabriti svoju djecu da se pridruže u ovim aktivnostima.

Zabavište je odgovorno da omogući jezički razvoj djeteta, u bliskoj suradnji sa roditeljima.

Zabavište je kroz *Nastavni plan i program za zabavište* obavezano da «podrži dijete u uporabi svog maternjeg jezika i da istovremeno aktivno radi na unapređivanju djetetovog znanja norveškog» (Ministarstvo prosvjete 2011: 35). Roditelji mogu razgovarati s vaspitačem ili vaspitačicom o onome što je potrebno za stimuliranje jezika kod djeteta, ako na primjer, postoji mogućnost za angažovanje dvojezičnog pomoćnika ili ponuditi druge specijalno-pedagoške mere u zabavištu.

8. ŠTA MOŽE BITI RAZLOG TOME DA DIJETE NEĆE PRIČATI U ZABAVIŠTU?

Djeca koja uče novi jezik, odnose se ka tom novome jeziku na različite načine. Neka djeca počinju da isprobavaju riječi i fraze u novome jeziku odmah, dok druga čekaju dugo vremena, što ponekad traje i mjesecima, prije nego što se krenu izražavati na novom jeziku. Kada dijete pođe u zabavište gdje se ne govori maternji jezik, to može biti komplikovana situacija za dijete. U tome periodu je neposredna i sigurna interakcija s odraslima u zabavištu posebno važna. Iako

dijete ne govori norveški sa drugom djecom i odraslima u zabavištu, važno vidjeti da dijete komunicira i na druge načine, na primjer, pokazujući prstom i pomoću gestova tj. govora tijela. Dijete akumulira znanja i informacije o novome jeziku cijelo vrijeme, iako se ono ne izražava na norveškom. Neka djeca mogu uslijed raznih razloga doživjeti kašnjenje u razvoju jezika i teškoće u verbalnoj komunikaciji. Onda moraju i zabavište i roditelji raditi zajedno na tome kako da se pomogne djetetu, na primjer tako što će specijalisti procijeniti jezički razvoj djeteta i dati svom djetetu pomoć koja mu je potrebna i kod kuće i u zabavištu.

Iako djeca ne susreću drugu djecu ili odrasle koji govore njegov maternji jezik u zabavištu, pozitivno je za višejezični razvoja djeteta kada ono prepoznaje svoj maternji jezik. Roditelji trebaju zato govoriti maternji jezik djeteta kada su u zabavištu – kada je to prikladno. Zaposleni koji ne govore maternji jezik djeteta, moraju pokazati pozitivno interesovanje za maternji jezik djeteta, na primjer, tako što će naučiti nekoliko riječi, pjesama i pravila na maternjem jeziku djeteta. Dobro je za višejezični razvoj djeteta da ima i odraslih i djece u zabavištu koji govore maternji jezik djeteta.

9. TREBA LI DIJETE DOBITI DVOJEZIČNU ASISTENCiju U ZABAVIŠTU?

Jedan dio djece nema norveški kao maternji jezik i norveški uče kao drugi jezik u zabavištu. Važno je razumjeti djecu i dati im priliku da se izraze. Zabavišta moraju podržavati to da djeca koriste svoj maternji jezik i istovremeno unapređivati sposobnosti dječjeg znanja norveškog jezika.

Takva podrška maternjeg jezika djeteta može se vršiti na više načina, bilo da osoblje govori maternji jezik djeteta ili ne, ali za mnogu djecu može biti vrlo važno dobiti dvojezičnu pomoć u zabavištu. Dvojezično osoblje može pomoći u doprinošenju osjećaja sigurnosti kako i kod djeteta, tako i kod roditelja i može funkcionirati kao veza između doma i zabavišta. Zajedno sa odraslom osobom koja zna maternji jezik djeteta, dijete može razumjeti i samo se izraziti u interakciji s drugom djecom i odraslima u zabavištu. Dijete dobija dragocjenu priliku da razvije svoj maternji jezik, dobijajući istom prilikom podršku za razvoj sposobnosti u norveškom jeziku.

10. KADA DIJETE TREBA POĆI U ŠKOLU?

Prijelaz iz zabavišta u školu može biti velika promjena za mnogo djece – i roditelje. Općine se savjetuju pripremiti vlastite procedure u suradnji prilikom ovog prijelaza, a zabavišta također trebaju imati planove za prijelaz iz zabavišta u školu u svom godišnjem planu. Roditelji mogu dobiti informacije o tome u zabavištu ili od općine.

NEKI TERMINI

Drugi jezik: Jezik koji dijete uči u svom okruženju pored maternjeg jeziku.

Jezik većine: Jezik koji većina stanovništva u zemlji govori. U Norveškoj je norveški jezik većine.

Jezik manjine: Jezik koji govore dijelovi populacije u zemlji. U Norveškoj postoji proto-jezik južnosami, lulesami i sjevernosami i jezici nacionalnih manjina, kao što je kvenski. Osim toga dijelovi stanovništva govore jezicima manjina kao što su poljski, somalijski, arapski, turski, vijetnamski, tigrinija itd.

Maternji jezik: Mnogi će reći da je maternji jezik zapravo jezik koji su prvi naučili, jezik koji razumiju najbolje, ili jezik sa kojim se identifikuju najviše. Neki bi čak rekli da oni imaju više maternjih jezika, a da je višejezičnost njihov maternji jezik.

Višejezičnost: Koristi se kao zajednički termin za dvojezičnost ili višejezičnost. Drugim riječima, dijete je u situaciji u kojoj ovladava sa nekoliko jezika, a ne samo jednim maternjim.

Hftet er utarbeidet av Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring, NAFO

Nafo.oslomet.no

Alle foto: Marte Garmann